

УДК: 159.922.76

DOI 10.32626/2413-2578.2019-13.134-144

В.В. Ляшко
vvlyashko@gmail.com

**ДО ПРОБЛЕМИ ВРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ
СТИЛЬОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ
ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ
СПЕЦІАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ**

Відомості про автора: Ляшко Віра кандидат психологічних наук, доцент кафедри корекційної освіти Херсонського державного університету, Херсон, Україна. У колі наукових інтересів: проблема дослідження індивідуального стилю діяльності школярів з інтелектуальними порушеннями та особливості засвоєння і формування знань з трудового навчання та СПО у спеціальній школі. E-mail: vvlyashko@gmail.com

Contact: Lyashko Vira Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Correctional Education of Kherson State University, Kherson, Ukraine. In the area of scientific interests: the problem of studying the individual style of schoolchildren with intellectual disabilities and the peculiarities of assimilation and formation of knowledge about labor training and SPO in a special school.

Ляшко В.В. До проблеми врахування індивідуальних стильових особливостей дітей з порушеннями психофізичного розвитку у навчальному процесі спеціальних освітніх закладів. В статті висвітлюється проблема підготовки дітей з інтелектуальною недостатністю до самостійного життя і необхідності формування у них основних життєвих компетентностей в умовах спеціальних освітніх закладів. Становлення в дитини з порушеннями розвитку, зокрема у дитини з інтелектуальними порушеннями, індивідуального стилю діяльності на основі механізмів компенсації та корекції є важливим напрямком підвищення ефективності її навчання, діяльності, соціалізації, формування життєвих компетентностей, корекційно-розвивального впливу та підготовки до самостійної життєдіяльності.

Діти з інтелектуальною недостатністю характеризуються загальними та специфічними закономірностями розвитку, що відповідають своєрідній структурі їх дефекту, індивідуально-типологічними особливостями психофізичного розвитку та його відхилень. Це зумовлює особливості виконання дітьми навчально-трудова завдань, навчання, засвоєння соціальних норм, формування життєвих компетентностей.

При цьому упродовж життя у них формується свій індивідуальний стиль діяльності зумовлений особливостями нервової системи та порушенням розвитку, який має компенсаторне та адаптивне значення для ефективного виконання діяльності трудової та навчальної, складається індивідуально-своєрідна система прийомів діяльності, у якій реалізуються сприятливі можливості учнів, а слабо виражені особливості компенсуються більш вираженими або розвиваються до необхідного рівня. Ця система прийомів, що забезпечує успішне виконання діяльності, утворює індивідуальний стиль діяльності.

Ключові слова: індивідуальний стиль діяльності, індивідуально-типологічні особливості, компенсаторні механізми, діти з інтелектуальними порушеннями.

Ляшко В.В. К проблеме учета индивидуальных стилевых особенностей детей с нарушениями психофизического развития в учебном процессе специальных образовательных учреждений. В статье освещается проблема подготовки детей с интеллектуальной недостаточностью к самостоятельной жизни и необходимости формирования у них основных жизненных компетентностей в условиях специальных образовательных учреждений. Становление у ребенка с нарушениями развития, в частности у ребенка с интеллектуальными недостатками, индивидуального стиля деятельности на основе механизмов компенсации и коррекции является важным направлением повышения эффективности ее обучения, деятельности, социализации, формирования жизненных компетенций, коррекционно-развивающего воздействия и подготовки к самостоятельной жизнедеятельности.

Дети с интеллектуальной недостаточностью характеризуются общими и специфическими закономерностями развития, соответствующие своеобразной структуре их дефекта, индивидуально-типологическими особенностями психофизического развития и его отклонений. Это предопределяет особенности выполнения детьми учебно-трудовых заданий, обучение, усвоение социальных норм, формирование жизненных компетенций.

При этом на протяжении жизни у них формируется свой индивидуальный стиль деятельности обусловлен особенностями нервной системы и нарушением развития, имеет компенсаторное и адаптивное значение для эффективного выполнения деятельности трудовой и учебной, составляет индивидуально-своеобразная система приемов деятельности, в которой реализуются благоприятные возможности учащихся, а слабо выраженные особенности компенсируются более выраженными или развиваются до необходимого уровня. Эта система приемов, обеспечивает успешное выполнение деятельности, образует индивидуальный стиль деятельности.

Ключевые слова: индивидуальный стиль деятельности, индивидуально-типологические особенности, компенсирующие механизмы, дети с интеллектуальными нарушениями.

Lyashko V.V. To the problem of taking into account individual stylistic features of children with violations of psychophysical development in the educational process of special educational institutions. The article deals with the problem of training children with intellectual disabilities in independent life and forming their basic vital competencies in the conditions of special educational institutions. Becoming a child with developmental abnormalities, in particular, with a child with intellectual disabilities, an individual style of activity based on compensation and correction mechanisms is an important direction in increasing the efficiency of her education, activity, socialization, life skills development, corrective-developmental influence and preparation for independent living.

Children with intellectual disabilities are characterized by general and specific patterns of development, which correspond to the peculiar structure of their defect, individual-typological peculiarities of psychophysical development and its abnormalities. This determines the peculiarities of the implementation by children of educational and labor tasks, training, assimilation of social norms, and the formation of vital competencies.

At the same time during their life their individual style of activity is formed due to the peculiarities of the nervous system and developmental disorder, which has a compensatory and adaptive value for the effective performance of the labor and educational activities, an individual-peculiar system of receptions, in which pupils' favorable abilities are realized, are weakly expressed features are offset by more pronounced or developing to the required level. This system of receptions, which ensures successful performance, forms an individual style of activity.

It is determined that the formation of the individual style of activity of children with intellectual disorders is carried out according to the same strategy as the correction-development work taking into account the structure of the defect, based on the formation of conscious, regulated mental functions and methods of action. The solution of this problem involves studying the mentioned mental education in students in connection with the efficiency of the implementation of labor tasks, general and typological peculiarities of development.

Keywords: individual style of activity, individual-typological characteristics, , compensatory mechanisms, children with intellectual disabilities.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни у нашій державі, впровадження концепції Нової української школи, зумовили необхідність реформування освіти, основним завданням якої є підготовка підростаючого покоління до самостійного життя і

формування в неї основних життєвих компетентностей. Розв'язання цього завдання надзвичайно актуальне для спеціальних освітніх закладів, у яких навчаються діти з порушеннями психофізичного розвитку, зокрема діти з інтелектуальною недостатністю.

Діти з інтелектуальною недостатністю характеризуються загальними та специфічними закономірностями розвитку, що відповідають своєрідній структурі їхнього порушення, індивідуально-типологічними особливостями психофізичного розвитку та його відхилень.

Усе це впливає на навчання, виконання дітьми навчально-трудова завдань, засвоєння соціальних норм, формування життєвих компетентностей. При цьому упродовж життя у них формується свій індивідуальний стиль діяльності (ІСД), зумовлений особливостями нервової системи та порушенням розвитку, який має компенсаторне та адаптивне значення для ефективного виконання діяльності. Становленню індивідуального стилю діяльності в учнів з інтелектуальними порушеннями у процесі шкільного навчання і навчання праці (О. Хохліна), зокрема, відводиться особлива роль у корекції їх розвитку та підготовці до самостійної життєдіяльності (Г. Дульнев, В. Карвяліс, Г. Мерсіянова, Б. Пінський, О. Хохліна та ін.).

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемою становлення та формування індивідуального стилю діяльності у плані вивчення індивідуально-типологічних особливостей розвитку людини у зв'язку з її діяльністю та професійним становленням займались: Г. Андрєєва, С. Асфандіярова, М. Акімова, О. Байтметов, К. Гуревич, Є. Ільїн, Є. Климов, Г. Королькова, Б. Ломов, В. Мерлін, Я. Стреляу, М. Субханкулова, Ю. Трофімов, О. Хохліна, В. Шадриков, М. Щукін, та ін.

Проблема індивідуального стилю діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями в контексті вивчення його компенсаторних, адаптивних та корекційних механізмів з метою забезпечення корекційної спрямованості навчання у спеціальній школі, а відповідно і формування соціально-трудова компетентностей школярів, вперше розглядається О. Хохліною.

Виклад основного матеріалу. Проблема індивідуального стилю – це проблема найвищого рівня досягнень у діяльності кожної людини, проблема майстерності та її формування, проблема оптимального «стикування», врівноважування суб'єкта з об'єктивними умовами [4]. Найбільш сприятливий шлях для цього – пошук оптимальних варіантів урівноважування суб'єкта з середовищем за рахунок індивідуально-своєрідних комплексів прийомів роботи, що максимально враховують сприятливі задатки та компенсують несприятливі, тобто пошуки індивідуального стилю праці [4, с.20].

Слід зазначити, що з перших кроків вивчення індивідуального стилю було висунуто положення про те, що він є одним з

найважливіших механізмів пристосування людини до певного виду діяльності (В. Мерлін, Є. Климов). Тому, одне з визначень стилю діяльності відображає це положення: індивідуальний стиль діяльності представляє систему індивідуально-своєрідних прийомів та психологічних засобів, які свідомо або стихійно вибирає людина з метою найкращого врівноваження своєї типологічно обумовленої індивідуальності з предметними, зовнішніми умовами; це означає, що які б вимоги не ставила діяльність до людини, вона знайде той спосіб її виконання, який приведе до успіху [4; 6 та ін.].

Спостереження доводять, що навіть при виконанні відносно простих, однозначно пов'язаних з типологічними особливостями завдань, можлива індивідуалізація самого процесу, прийомів діяння, якщо вона має деяку ступінь свободи для реалізації. Ще більш це справедливо по відношенню до таких видів діяльності, які представляють собою складний комплекс різноманітних дій, прийомів, рухів, що виконуються в різних умовах та спрямовані на вирішення певної задачі. У таких видах діяльності людині представлені максимальні можливості для управління (несвідомого або свідомого) своєю трудовою поведінкою з метою досягнення оптимальної ефективності [1, с. 63].

Розглядаються, як правило, два шляхи появи індивідуального стилю діяльності. За В. Мерліним – це шлях самовиховання та шлях формування в результаті виховуючого експерименту [6, с.90]. Є. Ільїн також виділяє два шляхи – стихійний та цілеспрямований [3, с.172]. Вочевидь, що ці дві позиції вчених співпадають, але слід зауважити, що В. Мерлін виділяє шляхи становлення індивідуального стилю, а Є. Ільїн – шляхи його формування. Але, можна зазначити, що формування стилю повинно відбуватися на основі та із урахуванням психофізіологічних особливостей, притаманних даній особі, бо відбувається тими ж природними шляхами, що й становлення.

У цілеспрямованому шляху формування стилю Є. Ільїн виділяє три варіанти [3]:

- людина цілеспрямовано формує той чи інший стиль способом наслідування своєму кумиру;
- людина аналізує свої сильні та слабкі сторони, що виходить краще, а що – гірше та з урахуванням цього обирає спосіб діяльності, що дозволяє реалізувати свої сильні сторони;
- той чи інший стиль нав'язується їй педагогом (наставником на виробництві, учителем, тренером).

Особливе місце у проблемі визначення засобів пристосування людей з різними особливостями нервової системи та темпераменту до різних видів діяльності з метою ефективного їх засвоєння та виконання займає питання становлення та формування індивідуального стилю діяльності на основі використання механізмів компенсації та корекції.

Його формування передбачає становлення в учнів скоригованого відповідно до вимог діяльності та оптимального її виконання індивідуального стилю в оптимальних межах [7].

Особливість формування та становлення індивідуального стилю діяльності у дітей з інтелектуальними порушеннями полягає у тому, що під час трудової діяльності у них спостерігаються досить специфічні риси її протікання, так зване «зісковзування» (що обумовлено наявністю органічного порушення та стихійно сформованим стилем) із заданого раціонального плану виконання завдання, тобто використання найлегшого шляху його виконання. Тому при формуванні індивідуального стилю діяльності у дітей, обтяжених порушенням, особливу увагу слід приділяти етапам його становлення, що описані в роботі О. Хохліної [7], та полягають у наступному:

- засвоєння учнями еталонного способу роботи за допомогою вчителя;
- набуття школярами досвіду самостійно визначати спосіб роботи;
- самостійне визначення способу роботи, максимально наближеного до еталонного.

Тобто, як зазначає О. Хохліна, при формуванні індивідуального способу діяльності, який лежить в основі стилю, особлива роль відводиться педагогові, який має контролювати становлення цього психологічного надбання особи та сприяти створенню необхідної мотивації виконання праці [7, с.142-143].

Компенсаторний механізм індивідуального стилю складається в людини в процесі життя та діяльності. Це вироблений механізм пристосування до вимог діяльності, «особиста стратегія поведінки». На формування індивідуального стилю суттєвий вплив має активність самого суб'єкта, його ставлення (позитивна мотивація) до справи [4; 5; 6; 7 та ін.]; усвідомлення дії [5; 7; 8 та ін.]. Також важливою умовою формування індивідуального стилю є наявність у людини, знань, вмінь та навичок [5]. Тобто, індивідуальний стиль – важлива умова успішності діяльності [8].

Недорозвиток вищих психічних функцій розглядається як наслідок порушення. А недорозвиток вищих психічних функцій, на думку Л. Виготського – це вторинне явище щодо первинних особливостей [2, с. 204; 7]. Нижчі, елементарні процеси є найменш виховуваними, найменш залежними від зовнішніх соціальних впливів. Вони як первинні симптоми настільки пов'язані з ядром порушення й безпосередньо залежать від нього, що подолати їх неможливо, поки не усунути самого порушення. А вищі психічні функції мають найбільше значення для вирівнювання та згладжування наслідків порушення в процесі педагогічного втручання. Становлення нижчих психічних функцій досягається лише завдяки формуванню вищих психічних функцій, тоді як вищі психічні функції можуть формуватися лише на шляху культурного розвитку [2; 7 та ін.].

Стверджуючи про можливість розвитку психіки дитини з інтелектуальними порушеннями Л. Виготський розглядає компенсацію як один з принципів, що визначає її своєрідність та основні закономірності. В особи з особливими освітніми потребами компенсаторні процеси спрямовані не на пряме виправлення порушення, що здебільшого неможливо, а на подолання створених ним труднощів. Свого порушення дитина безпосередньо не відчуває. Вона сприймає та усвідомлює ті труднощі, які походять від порушення [2; 7].

Розглядаючи порушення в дитини з особливими освітніми потребами як негативну основу Л. Виготський звертає увагу на те, що органічний недолік створює стимул для компенсаторних процесів, є позитивною передумовою розвитку, він визначає лейтлінію розвитку дитини з порушенням як порушення – компенсація [2].

Позитивна своєрідність такої особи створюється передусім не тим, що в неї випадають ті чи інші функції, які спостерігаються при типовому розвитку, а тим, що випадіння функцій викликає до життя нові утворення, які у своїй єдності являють собою реакцію особистості на порушення, компенсацію в процесі розвитку. І тому дитина з порушенням не є обов'язково ненормальною. Від результату соціальної компенсації, тобто кінцевого формування її особистості в цілому, залежить ступінь її ненормальності та нормальності [2; 7].

Дитина з порушенням в окремих сферах життєдіяльності може досягти того ж рівня розвитку, що й дитина з типовим розвитком, проте іншим способом, на іншому шляху, іншими засобами. А педагогові важливо знати своєрідність шляху, за яким він має повести таку дитину [7].

Отже, у двочленний процес «порушення – компенсація» вноситься третій, проміжний: «порушення – відчуття малоцінності – компенсація». Однак, діти з інтелектуальними порушеннями, на відміну від інших категорій дітей з особливими освітніми потребами, надто не критично ставляться до себе, щоб усвідомити особисту неповноцінність та зробити адекватний висновок щодо подолання своєї відсталості. У них відсутнє відчуття малоцінності, яке лежить в основі компенсаторних процесів [2; 7].

Джерелом компенсації у дитини з інтелектуальними порушеннями є безпосередньо ті об'єктивні труднощі, які виникають у нього в ході розвитку. Тому для виховання такої дитини важливо знати не саму по собі недостатність, а реакцію на труднощі, з якими вона стикається і які впливають з її недостатності [2; 7]. Труднощі дитина намагається обійти або подолати за допомогою первинно відсутніх у її розвитку утворень. У процесах зміщення вона використовує допоміжні засоби, завдяки яким намагається стимулювати саму себе [7].

Є. Климов, зазначає: «Якщо ми маємо справу з особливістю, що протидіє успішному здійсненню діяльності, то рано чи пізно, стихійно

чи усвідомлено, вона «обростає» компенсаторними механізмами. Так, обумовлена інертністю недостатня кмітливість компенсується попереджувальними діями, більш високим рівнем орієнтувальної діяльності. Обумовлена рухливістю знижена опірність дії у монотонній ситуації компенсується тим, що людина починає штучно урізноманітнювати свою діяльність і т.ін.» [4].

Визначено, що в основі регуляції діяльності лежать механізми реалізації сприятливих можливостей, компенсації слабо виражених особливостей та корекції небажаних проявів індивідуальних відмінностей. Ці механізми найбільш успішно використовуються при наявності позитивного ставлення до діяльності та достатньому розвитку інтелектуальних якостей, що забезпечують самоаналіз діяльності та індивідуальних особливостей, що проявляються в ній [8, с.31].

Аналіз досліджень з даної теми показав, що компенсаторні процеси, становлення яких відбувається завдяки стилю діяльності, мають велике значення як для професійної діяльності [4; 6], так і для навчання [1; 9 та ін.].

Оскільки учні спеціального закладу середньої освіти – складна та неоднорідна за особливостями психофізичного розвитку категорія дітей з особливими освітніми потребами, то формування індивідуального стилю діяльності у плані корекційно-розвивальної роботи повинно розв'язувати завдання долання крайніх, притому негативних, способів діяльності та проявів особливостей дитини, які заважають їй реалізувати існуючі в неї можливості та досягти відносно високих показників її ефективності [7, с.106].

Таким чином, в учнів з порушеннями розумового розвитку можна сформуванати скоригований індивідуальний стиль в оптимальних межах на основі використання учбово-практичних знань, у процесі виконання яких дитина могла б виявити свою «манеру» діяння. Тобто, етапи становлення стилю ми можемо виразити як наступні:

еталонний спосіб діяльності → самостійно обраний спосіб діяльності → індивідуальний спосіб діяльності → індивідуальний стиль діяльності [7].

При засвоєнні індивідуального стилю діяльності утворюється така система елементів діяльності, завдяки котрій компенсуються та долаються негативні впливи певних індивідуальних властивостей. Тому суб'єкти з різними або протилежними індивідуально-типологічними властивостями можуть досягати однакових показників ефективності [6, с.212].

Від характеру індивідуальної роботи з учнями, у зв'язку з їх помилками та недоліками, залежить те, в якому плані буде проявлятися індивідуальна своєрідність їх діяльності. При правильній її постановці формується раціональний стиль діяльності, в якому негативні тенденції

обмежені певними рамками, що сприяє досягненню досить високих результатів. Однак недоліки в цій роботі можуть призвести до формування нераціонального стилю [9, с.47].

Стиль діяльності, що обирається людиною у відповідності з її психофізіологічною організацією, у великій мірі маскує слабкості, які є у людини, чим їх і компенсує [3, с.173].

Від розв'язання питання щодо формування індивідуального стилю діяльності в дитини з особливими освітніми потребами, залежить розуміння, наскільки в корекційно-розвивальній роботі можна покластися на природні компенсаторні механізми такої дитини, завдяки яким вона пристосовується до умов діяльності та життя відповідно до своїх особливостей і можливостей; «підтримувати» індивідуальний стиль діяльності дитини чи переборювати, враховуючи характер його впливу на ефективність діяльності і розвитку; що в індивідуальному стилі є «позитивом», а що «негативом» і т. д. [7].

Формування індивідуального стилю діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями здійснюється за тією ж стратегією, що й корекційно-розвивальна робота з урахуванням структури порушення, з опорою на становлення усвідомлених, регульованих психічних функцій та способів діяння. Розв'язання ж цієї проблеми передбачає вивчення зазначеного психічного утворення в учнів у зв'язку з ефективністю виконання трудових завдань, загальними та типологічними особливостями розвитку.

Між тим, на думку М. Акімової, ніхто й ніщо не може пристосувати дитину до життя краще, ніж вона сама. І праві ті вчителі, які надають вирішальне значення у навчанні особистісній активності учня, вважаючи, що виховання та навчання досягають своєї мети при вмілому спрямуванні її особистісної діяльності. Індивідуальні стилі безкінечно різноманітні, проте знайти для себе оптимальний може тільки сам учень, а завдання вчителя – допомогти йому в цьому [1, с.130].

Висновки. Становлення в дитини з особливими освітніми потребами, зокрема у дитини з інтелектуальними порушеннями, індивідуального стилю діяльності на основі механізмів компенсації та корекції є важливим напрямком підвищення ефективності її навчання, діяльності, соціалізації, формування життєвих компетентностей, корекційно-розвивального впливу та підготовки до самостійної життєдіяльності.

Формування у школярів з інтелектуальними порушеннями індивідуального стилю діяльності є спеціальним завданням, що має розв'язуватися в процесі шкільного навчання. При цьому акцент слід робити не стільки на компенсаторних механізмах, які забезпечують адаптаційні процеси дитини з особливостями розвитку до умов діяльності, скільки на корекції, відсіюванні псевдостилу [7] (способу діяння, який хоч і відповідає особливостям психофізичного розвитку

дитини, але негативно впливає на показники ефективності діяльності), на розвиткові позитивних для засвоєння та виконання діяльності можливостей. Тобто, для продуктивної і якісної діяльності особливого значення набуває становлення в учнів скоригованого відповідно до вимог діяльності та оптимального її виконання суб'єктом індивідуального стилю діяльності в оптимальних межах.

Бібліографія

1.Акимова, М.К. (2002) Психофизиологические особенности индивидуальности школьников. Учет и коррекция. М.: АCADEMI.
2.Выготский, Л.С. (1983) Основы дефектологии. (Собрание починений: в 6-ти т.) /под ред. Т.А.Власовой. – М.: Педагогика. **3.Ильин, Е.П.** (2001) Дифференциальная психофизиология. Санкт-Петербург: «Питер».
4.Климов, Е.А. (1969) Индивидуальный стиль деятельности в зависимости от типологических свойств нервной системы: К психологическим основам научной организации труда, учения, спорта. Казань: изд-во Казан. ун-та. **5.Маствилискер, Э.И., Дикопольская, Г.Е.** (1976) Некоторые условия формирования индивидуального стиля в решении учебных задач у дошкольников. Темперамент (системное исследование); под. ред. В.С.Мерлина. – Пермь. **6.Мерлин, В.С.** (1986) Очерк интегрального исследования индивидуальности. М.: «Просвещение». **7.Хохліна, О.П.** (2000) Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку. К.: Пед. думка. **8.Щукин, М.Р.** (1990) Психологические основы индивидуального подхода к учащимся в процессе производственного обучения: [методическое пособие для ПТУ]. М.: Высшая школа. **9.Щукин, М.Р.** (1984) Структура индивидуального стиля трудовой деятельности. Вопросы психологии, 6, 26–32.

References

1.Akimova, M.K. (2002) Psikhofiziologicheskiye osobennosti individual'nosti shkol'nikov. Uchet i korrektsiya. M.: АCADEMI. [in Russian] 2.Vygotskiy,L.S. (1983) Osnovy defektologii. (Sobraniye pochineniy: v 6-ti t.) /pod red. T.A.Vlasovoy. –M.:Pedagogika.[in Russian] 3.Il'in, Ye.P. (2001) Differentsial'naya psikhofiziologiya. Sankt-Peterburg: «Piter».[in Russian] 4.Klimov,Ye.A. (1969) Individual'nyy stil' deyatel'nosti v zavisimosti ot tipologicheskikh svoystv nervnoy sistemy: K psikhologicheskim osnovam nauchnoy organizatsii truda, ucheniya, sporta. Kazan': izd-vo Kazan. un-ta. [in Russian] 5.Mastvilisker,E.I., Dikopol'skaya,G.Ye. (1976) Nekotoryye usloviya formirovaniya individual'nogo stilya v reshenii uchebnykh zadach u doshkol'nikov. Temperament (sistemnoye issledovaniye); pod. red. V.S.Merlina. – Perm'. [in Russian] 6.Merlin, V.S. (1986) Ocherk integral'nogo issledovaniya individual'nosti. M.: «Prosveshcheniye».[in Russian] 7.Khokhlina,O.P. (2000)

Psikhologo-pedagogíchní osnovi korektsíynoí spryamovaností trudovogo navchannya uchnív z vadami rozumovogo rozvitku. K.: Ped. dumka. [in Ukrainian] 8.Shchukin,M.R. (1990) Psikhologicheskiye osnovy individual'nogo podkhoda k uchashchimsya v protsesse proizvodstvennogo obucheniya: [metodicheskoye posobiye dlya PTU]. M.:Vysshaya shkola. [in Russian] 9.Shchukin,M.R. (1984) Struktura individual'nogo stilya trudovoy deyatel'nosti. Voprosy psikhologii,6, 26–32. [in Russian]

Received 11.03.2019

Accepted 11.04.2019

УДК 376-056.264:053.2

DOI 10.32626/2413-2578.2019-13.144-156

I.V. Мартиненко
irmartynenko@gmail.com

ОСОБИСТІСНИЙ ПРОФІЛЬ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ З НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ПЕРВИННОГО ГЕНЕЗУ

Відомості про автора: Мартиненко Ірина, доктор психологічних наук, доцент кафедри логопедії та логопсихології Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, Україна. У колі наукових інтересів: психологія осіб з тяжкими порушеннями мовлення, психокорекція комунікативних труднощів у дітей з мовленнєвими порушеннями, логопедія. E-mail: irmartynenko@gmail.com

Contact: Martynenko Iryna, doctor of special psychology, associate professor of speech therapy and logopsychology department in National pedagogical M. P. Dragomanov University, Kyiv, Ukraine. Academic interests: psychology of individuals with severe speech disorders, psychocorection of communicative disorders of children with speech disorders, speech therapy. E-mail: irmartynenko@gmail.com

Відомості про наявність друкованих статей на дану тематику:
Мартиненко І. В. (2015). Характеристика особистісного профілю старшого дошкільника з системними порушеннями мовлення. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 29. С. 202-207.; **Мартиненко І. В.** (2015). Характеристика комунікативних рис особистості дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення. Особлива